

עלון לב המזעזעים

הלכות והליכות בענין

ברכת "ברקים ורעמים וברכת הקשת"

זמן הברכה: אין מברכים על ברק ורעם אלא סמוך להם בתוך כדי דיבור מהשמיעה או מהראייה, לאחר תוכ"ד אין מברכים (משנ"ב רכז ס"ק יב) **ויש אומרים:** שאחר תוך כדי דיבור יברך בלא שם ומלכות (קצות השולחן סימן סו יב).

עמידה בברכה

יש אומרים: שיכול לברך ברכת הרעמים והברקים בישיבה כברכת השבח הנאמרת בישיבה (פמ"ג משב"ז תלב א), **ויש נוהגים:** לעמוד ולברך (יעב"ץ בסידורו הלכות ברכת השחר), **והטעם:** מפני כבוד ה' הנאמר בברכה (יעב"ץ בספרו מור וקציעה ריש ס' ח).

הטעם שאין הברקים והרעמים באים יחד

במדרש תנחומא (וישליח י ב) מובא שהברק יוצא אחר הרעם, **והטעם שאנו רואים תחילה את הברק:** משום שכוח הראייה גדול יותר ומהיר יותר מחוש השמיעה, ולכן רואים את הברקים קודם שאנו שומעים את הרעמים ומשום כך לפעמים אין אנו שומעים כלל רעם אחר ברק שמפני ריחוקו ונמיכות קולו איננו מגיע לאוזן השומעת (אמרי נועם מהגר"א ברכות נט, א ד"ה ומסבר).

ברק ורעם זה אחר זה

אין הברק והרעם שייכים אחד לשני לענין ברכה, לכן אם רואה ברק יברך מיד ולא ימתין לשמיעת הרעם, וכשיבוא אח"כ הרעם יברך עליו, וכן להפך כששמע רעם ולא ראה ברק יברך ואח"כ כשיראה הברק יברך עליו (משנ"ב רכז ס"ק ה).

הטעם לטעות העולם שממתינים עד אחר שמיעת הרעם

כדי לודא שאינו מברק ארטילאי הבאה מחמת החום שאין מברכים עליו (כמבואר במשנ"ב רכז ס"ק ג) וביום קר וגשום אין ספק כלל ואין צריך להמתין עד לשמיעת הרעם ובהמתנה מפסידים הברכה כיון שעבר תוכ"ד מהשמיעה אין לברך (פסקי תשובה רכז ו).

ברכת ברקים ורעמים (ברכות נד, א נט, א טושו"ע רכז)

על הברקים ועל הרעמים וכו' אומר בא"י אמ"ה "עושה מעשה בראשית", ואם ירצה יאמר בא"י אמ"ה "שכוחו וגבורתו מלא עולם" (שו"ע רכז א), וכתב המשנ"ב (שם ס"ק ו), שהעולם נוהגים לברך על הברקים "עושה מעשה בראשית" ועל הרעמים "שכוחו וגבורתו".

מהו רעם מהו ברק

רעם: ברק חזק של אש שמבזיק בענן והוא שובר חתיכות של ברד והקול של הברד הנשבר הוא הרעם (ברכות שם).
ברק: אמר רבא ברקא היינו ברק ופירש רש"י לשון מבריק נהר.

על הברק הוא אומר "עושה מעשה בראשית"

הטעם שאין מברכים על הברק "שכוחו וגבורתו מלא עולם"

לפי שלא שייך לומר מלא עולם לפי שאין נראים בכל העולם משא"כ הרעם נשמע בכל העולם (באר היטב רכז א).

כששומע הרעם מברך "שכוחו וגבורתו מלא עולם" ביאור

הברכה: שמברך לקב"ה הנותן כוח לטבע להראות את כוח יוצר בראשית כדי שיראו מלפניו (משנ"ב רכז ס"ק ז). **הטעם בברכה זו** מפני שהרעמים נראים ונמשכים בכל הארץ ובזה נראה כוחו וגבורתו בכל העולם (ערוה"ש רכז ב).

הטעם שמברכים ברכה זו על הרעם

כיון שמהרעם נראה כוחו של הקב"ה יותר מהברק (משנ"ב רכז ס"ק ה).

ראית אור הברק: אין צריך לראות את הברק עצמו דהיינו מראה האור שבעננים אלא מברך גם כשרואה את אור הברק שמבריק על פני הארץ, **והטעם:** לפי שגם בראיית האור אדם מתרגש ורואה בכך מעשה בראשית (הגרשז"א מנחת שלמה ח"ב ד ס"ק לד, שו"ת ציץ אליעזר חלק יב כא).

שמע רעם וראה ברק כאחד

מברך על שניהם ברכה אחת "עושה מעשה בראשית" (משנ"ב רכז ס"ק ה). **הטעם שמברך ברכה אחת:** לפי שאין מרבים בברכות (באר היטב רכז פמג"ד א"א שם ס"ק א).

ברכה פעם ביום

בירך על ברק ורעם נפטרו בברכות כל הברקים והרעמים באותו היום (שו"ע רכז ב).

נתפזרו העננים לגמרי ובאו שוב רשאי לברך שוב באותו היום ודווקא כשהשמים התבהרו לגמרי אבל אם הלכו הנה והנה ועדיין מעונן אין לברך שוב (משנ"ב רכז ס"ק ח).

ברכה ביום למחרת אף כשלא נתפזרו העננים ביום אחר רשאי לברך (רכז ב משנ"ב ס"ק ח). **והטעם:** משום שביום חדש הברקים נראים אצל האדם כדבר חדש והתחדשות זו מחייבת ברכה כמו פיזור העננים (עיין שער העין פרק ד לה).

גדר יום חדש לענין זה: יום חדש זו אינו מהלילה אלא מהבוקר דהיינו בירך ביום אינו חוזר ומברך בלילה, אבל למחרת בבוקר חוזר ומברך אף אם בירך בלילה שעבר (הגרשז"א הליכות שלמה פרק כז כד).

החליף ברכה בחברתה: החליף ברכה דהיינו שבירך על הברק ש"כוחו וגבורתו" או על הרעם "עושה מעשה בראשית" יצא ידי חובה, **והטעם:** כיון שמעיקר הדין אפשר לברך את הברכה על שניהם איזה שירצה (שו"ע רכז א).

"אמר ר' יהושע בן לוי לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומיות שבלב שנאמר (קהלת ג) "והאלוקים עשה שיראו מלפניו", מבאר המרש"א משום שהרעם הוא דבר מחריד ביותר ואין ידוע בו תועלת לעולם משום הכי קאמר שלא נבראו אלא לפשוט והיינו להחריד הלבבות שיחזרו בתשובה" (מהרש"א ברכות נט, א).

ברכת על ראית הקשת

הרואה הקשת אומר "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם זוכר הברית [ו]נאמן בבריתו וקיים במאמרו" (טוש"ע רכז א).

קשת בענן: הקב"ה נשבע לנח אחר המבול שיותר לא יהיה מבול לשחת את הארץ וכתת על זה ברית ונתן סימן שמראה הקשת בענן יהיה במקום המבול.

ברכה בשם ומלכות: בטור ובשו"ע (רכז א) מובא לברך ברכת הקשת בשם ומלכות וכן כתב הכנסת הגדולה (שם) שיש לברך בשם ומלכות וכן נפסק.

הרי הקשת היא דבר טבעי מלהט השמש המכה בעננים

ביום הגשם ומה הכוונה שהקשת היא אות ברית

ביאור: היערות דבש ועוד, הקשו מדוע מברכים על ראית הקשת, הרי הוא ענין טבעי שיוצרת קשת כאשר זורחת השמש מעל העננים עכורים מלאי מים היא יוצרת קשת, כמו השם צלוחית מלאה מים מול קרני השמש, ומדוע תקנו לברך ברכה בראיה זו, **וביאר** [על פי הזוהר] שיש ב' סוגי קשתות, אחת קשת שיש בה הרבה גוונים וזה דבר טבעי, הקשת השניה שהיא זכר לברית מראה תכלת לגמרי, **והטעם שהמראה כתכלת:** לפי שהתכלת מלשון כליה ר"ל והתכלת מראה שנתחייבו כביכול ישראל כליה.

והוסיף שצריך לימוד והבחנה בין ב' סוגי הקשתות שהקשת המזכרת ברית באה לעורר בתשובה ולחדול מרע. ולפ"ז לענין ברכה אין לברך על הקשת הנראית לפנינו בגווניה שהרי לא נאמר על זה "זוכר הברית" (יערות דבש ח"א דרוש יב).

יש שכתבו שלדבריו יש לברך בלא שם ומלכות (בן איש חי פרשת עקב אות יז) והוסיף שאין דבריו הנדרשים בדרש כדאין לעקור מנהג ישראל תורה שנהגו לברך בשם ומלכות.

טעם אחר: הקשת המדוברת היא קשת שבאה ונעלמת מיד, אבל הקשת שנמצאת הרבה זמן איננה הקשת של הברית (עמק ברכה נח ט יד ד"ה ונראה).

טעם אחר: שהקשת לא היתה נראית אם היינו זכאים כי א"א לטבע הקשת אלא כשיורד המטר ביום והחמה זורחת ואילו היינו זכאים לא היה יורד מטר אלא בלילה בשעה שבני אדם בביתם כמו בליל שבת (רמ"א תורת העולה ח ב פרק ד).

טעם אחר: כיון שהקב"ה ידע מראש מעשיהם ופורענותם של בני אדם לכן ברא הקב"ה עוד מששת ימי בראשית את הטבע שתיהיה קשת בהשקפות על המים (של"ה תורה שבכתב פרשת נח אות ה' בהג"ה).

ביאור ברכת "זוכר הברית"

הברית שכרת הקב"ה עם נח שלא יבוא עוד מבול לעולם כמו שנאמר (בראשית ט יב טו) "ויאמר אלהים.. זאת את

לפי שברכה זו אינה הודאה לה' על עצם ראית הקשת אלא הודאה לקב"ה על זכירת הברית שכרת עם נח ובניו לבלתי הביא עוד מבול על הארץ וגם בראיה חלקית של הקשת יש להודות בכך (ברכת ה' פרק ד לה).

לא בירך בשעת ראייה ראשונה: לא בירך מיד בשעה שראה את הקשת יכול לברך כל זמן שהקשת נראית ויראה אותה בחטף קודם הברכה ויברך.

ברכה פעם ביום: ברכת הקשת מברך רק פעם אחת ביום כדין רעמים וברקים, אא"כ נתפזרו העבים ושוב התקדרו השמים ונראת הקשת שאז מברך שוב (ברכת הבית שער כט ט).

ברכה בתוך ל' יום: אם ראה את הקשת שוב בתוך ל' יום חוזר ומברך, **והטעם:** לפי שלא צריך ל' יום אלא בדבר שמברך על אותו דבר גופו כגון הרואה את הים הגדול ושוב חוזר ורואה אבל הקשת שרואה ביום זה אינה הקשת שרואה ביום המחרת והוי דומיא דברקים ורעמים (משנ"ב רכט ס"ק ב, מחזיק ברכה רכט).

הסתכלות בקשת

ואסור להסתכל בה הרבה (טור רכט א) בשו"ע (שם) כתב שאסור להסתכל בה ביותר **הגמרא בחגיגה** (טז, א) אומרת המסתכל בקשת ראוי שלא יבוא לעולם, **והטעם:** לפי שלא חס על כבוד קונו שהמסתכל מהרהר בלבו שכביכול יש איזה דמות לבורא לפי שהקשת בדמות נראה כבוד ה' (הערוך ערך קשת).

המסתכל בקשת: המסתכל בה ביותר עיניו כהות (חגיגה טז, א באר היטב רכט ב בשם השל"ה).

להגיד לחברו שיש קשת

יש אומרים: שאין לומר לחברו שיש קשת, **והטעם:** דהוי מוציא דיבה כיון שכשיש קשת הוא סימן קללה שרוצה הקב"ה להביא מבול לעולם (משנ"ב רכט ס"ק א בשם ח"י אדם כלל ס"ג ט"ד).

יש אומרים: דטוב ונכון שיספר לחבריו שנראית הקשת, **והטעם:** כדי שיראו אותה גם הם ויתעורר ליבם לתשובה אמיתית בראותם את הקשת, ועל ידי זה גם הם יתנו תודה וברכה לקב"ה שזוכר את ברית הקשת שכרת עם נח (ספר ברית כהונה או"ח מערכת ק ערך קשת סעיף ג, עין ספר חסידים סימן תתז).

הברית את קשתי נתתי בענן", **"וקיים במאמרו"** אפילו שלא היה ברית כיון שאמר בדיבור שלא יהיה מבול לשחת הארץ ברוך הוא שמקיים מאמרו (משנ"ב רכט ס"ק ד בשם אבודרהם).

הטעם שמברך ב' ברכות "זוכר הברית" "ונאמן בבריתו" לפי שנחלקו בגמרא (ברכות נט, א) מאי מברך יש אומרים שיברך "זוכר הברית" תנא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברקאי אומר שמברך "נאמן בבריתו וקיים במאמרו", אמר ר' פפא הילכך נימרינהו לתרוויהו "זוכר הברית" "ונאמן בבריתו" (בח רכט א).

הטעם שאין מברכים "עושה מעשה בראשית" אף שהקשת נבראה ביום שישי מימי בראשית בין השמשות (אבות פרק ה משנה ו). כיון שהראותה בעולם נתחדשה בזמן נח כשהקריב קרבנות לאחר שיצא מהתיבה וקודם לכן לא היתה נראת הקשת.

חיוב ברכה זו: אף אם יודע שיש קשת אין חיוב ללכת לראות הקשת כדי לברך וכל שכן כשנמצא באמצע התפילה או באמצע לימוד תורה (מקור חיים לבעל חוות יאיר בקיצור הלכות רכט), **והטעם:** משום שברכת הקשת היא מברכות הראיה שאין חיוב לצאת ולראותם כדי להתחייב לברך.

צורת הברכה להביט בה מעט קודם הברכה: קודם שמברך ברכת הקשת צריך לראותה וכן כתב בשו"ע (רכט א) "רואה ומברך", **והטעם שכתוב לשון ראייה ולא שיביט בה:** לפי שאמרינן בחגיגה (טז, א) המביט בקשת עיניו כהות לכן רואה ומברך (משנ"ב רכט ס"ק ה).

עמידה בברכה: יש אומרים: שאין צריך לעמוד בברכה זו ככל ברכות השבח שרשאי לברך בישיבה [חוץ מברכת הלבנה] (אבודרהם דיני ברכת השחר), **יש שאומרים:** שראוי להדר ולעמוד כשמברך על הקשת לחשיבות הברכה (עין תשובות והנהגות ח"ג עו).

שיעור ראיית הקשת לברכה

יש אומרים: שאין לברך אלא א"כ רואה את הקשת כחצי גורן עגולה, **הטעם:** מפני שהקשת שהראה הקב"ה לנח היתה עגולה כחצי גורן ורק על כמותה אפשר לברך (פירוש תוספת חכמים ברכות פרק ט משנה ב ד"ה הרואה) אבל כשרואה קצת אינו מברך עם שם ומלכות (תשובות והנהגות ח"ג סימן טז) **ויש אומרים:** שמברך אף אם רואה רק חלק מהקשת, **והטעם:**